

UTAZÁS A NEGYEDIK DIMENZIÓBA

(MÉRTÉKES REPRÍZ)

Deák Ferenc

Ágnes halála után egy ideig még fönt laktam a turistaházban. A nyitott ablakon be-berontó szél üvegszálaival bepólyált, az unalom és a tehetetlenség így hatalmas bábbá fokozott le.

A közönséges őszi napsütés a világ, a táj fokozatos elszegényedését igyekezett ellensúlyozni valamennyire. De az őszt nem lehet megmászítani. Délutáni sétáim alkalmával a lejtőn letóduló szél lépteim alól szétzavarta a fővenyt, úgy éreztem, hogy lábikráimat is megbontja, s hogy a lombos oszlopok, melyeken valamikor keményen, biztosan álltam, most foszlanak...

A dombok langyos háta elmerült, szelíd ívei élesebbé, keményekké váltak. Ha itt-ott füst csapott fel közülük, mindig Ágnes jutott eszembe és a tűz, mely után megcserepesedik a föld, s elszürkül az ég.

Ágnes. Mi lett a kertecskéből, melynek ápolt sorait óvatosan simogattam valamikor Ágnes gazdag mellkasán, s melyet érkezésem után gyorsan elnyomott a gyom.

Nem merem állítani, hogy a tragédia után csupán erősen kiütököző közönyöm tartott a turistaházban, hisz addig sohasem gondoltam arra, hogy egyáltalán hiányolni tudom a temetések rituális vontatottságát, az elföldelés megpecsételő ünnepélyességét. (Akkor még az ünnepélyességet csak népszerűbb vonatkozásban ismertem.) Talán azért, mert a halottaknak örökké csak a vizuális és fizikai formulációját értettem; velük való előbbi közlekedésem alkalmával nem volt, mit megértenem, nem volt, mire rádöbbenem, hisz mindent tudtam, és értelmem teljes kapacitásával előre láttam e rendszeresség rám vonatkozó részét is.

Néztem a dombok közül fölálló füstöt. Valahol ég a tűz. Szinte értelmetlen dolog számomra, hogy ezen a vidéken, ebben az őszi „nincstelenségben” valahol ég a tűz, és pusztít, falja az anyagot... Itt, ezen a tájon már minden elégett... Valahonnan kakasszó hallatszik. Jön a térből a hang fémesen, mozdulatlanul, mint valami sikoltás...

„Egyszerre: hiányzik a tetem. E fonák nosztalgia tulajdonképp azt a föltevést igazolta, hogy önnönmagunk feletti győzelmünk színhelyére

mániákus komoksággal vissza igyekszünk térni; végső fokon: semmi másért, hanem hogy újra meg újra megbizonyosodjék lidérces önkívületünkben *elkövetett* hősiességünkről. S épp e szünni nem akaró belső gravitáció, e mértéket nem ismerő reverzibilis *tetemrehívás* teszi módfelett gyanússá az egész dolog hitelességét."

Lent a völgyfenéken egy házikó ücsörgött a tar venyigék közt. Rozsdaszín kazlakkal rakta magát körül. A csöppnyi udvaron egy vilámló fehér folt sétált le s föl. Könnybe lábadt szemem előtt olyanak tűnt, mint valami elrabolt kis gleccser vagy önmagát tisztogató, raboskodó kis lavina... Könnybe lábadt szemem előtt zavartalanul történhetett most minden, nem szakította félbe a folytonosságot a le-lebukó, pihentető szemhég, a pörge pillák remegő kis erdeje... E kínzó bámulás oly hosszan tartott, míg beleszédültem, míg az értelmetlenség mindent eltörölt előttem. „Az a fehér folt — gondoltam —, valószínű a k a k a s”, melynek hangját nemcsak hogy átengedte, de bizonyos fokig föl is erősítette (s e fölfokozás eredménye lett az a bizonyos torzítás is, amely a fémesség melléközöngéjét testálta a sziporkázó kukorékolásba) az őszi lég.

„Az ember azt hiszi és állítja, hogy ebben a sivárságban nem létezik élénk, friss szín, hogy az őszi determináltság leszámolt a színekkel is. Téves hitünkre rácafolnak az őszi, téli temetések. A tetemek köré rengeteg élénk színű friss virágot varázsolnak. De így van ez az év minden szakában. A ravatal majd elrepül a sok illattól és színtől. Igen: épp a virágok teszik oly könnyeddé, fluiddá a tetemet. És a viaszszárga, hideg orroimpák mintha néha egy pillanatra kitágulnának. A halott hosszú szemlélése ezer és ezer apró dolgot világít meg... Mintha keresnénk bosszúságunk elégtételeit. Mert a kegyelet jórészt bosszúságban gyökerezik... Ágnest azonban túlonbúl *anyagga* szürkítette a tragédia. Elszenesedett csonka tagjaiban senki sem vélt mozdulatokat. Orrcimpája nem tágult ki az illatárban, mert nem is volt már... A fekete és sötétlilás csonka tagok hatalmas fölényességgel szégyenítették az ékeskedő csokrokot... A perzselt bőr és hús szaga könnyűszerrel túlbeszélte a cikornyás illatárt.”

Nem, nem valószínű, hogy az ott lenn, az a fehér folt a k a k a s. Lehet, hogy valami háziállat. Lehet, hogy kecske, melynek emlői a földet cirógatják... Az is lehet, hogy egy csoport fehér angóranvúl ugrabugrál le s föl az udvaron, és piros szemüket szégyenlősen a földre szegezik. Milyen áttetsző piros szemük van az angóranvulaknak... Milyen is lehet az ember azokban a piros tekintetekben. Biztosan piros, vagy vörös, vagy élénkkek, mint az ég...

„Nem nézhettem. Csak azt láttam, hogy haja nagy lobot vetett. A körülállóak mind karjukkal fedték arcukat a szikráktól és a tűz heves csapkodásától. Kabátjuk ujja alól sandítottak néha a szerencsétlenre, aki már nem élt, aki már mozdulatlanul tűrte a tűz forró vetkőztetését. Igen: a kabátujj alól sandítottak a lángok közé, és láttam, hogy hátuk párolog, hogy nyakuk és hajuk nedves az izzadságtól. Akkor nagy robajjal, mint egy cirkuszi égő abroncs, leperdült a pótkerék az autó hátsó részéről, és tántorogva szétzavart bennünket...”

Santini! Igen. Ez a neve a lenti kis házikó tulajdonosának. Most jut eszembe. Santini gazda, a mediterráni csontos szőlősgazda. Santini, a mediterráni vándorolt!!! Különös arcmozdulataival erősen emlékeztet az álmodó kutyára. Csontos jobb kezét magasan feje fölé emeli, és ernyedten lógatja alá eres keze fejét. Sokszor láttam e különös pózban, de őt *megszállt* perceiben nem zavarja semmi az égvilágon. Pompás borait De la Robia keramikus család gyönyörű domborműves majolika kancsójában szolgálja fel kedves vendégeinek remegő kézzel.

Bár nagyon félti a drága edényt, mégis leküzdí majdnem asszonyos félszességét. Igyekszik olyan hangnemben beszélni a kancsóról, mintha nem az egyetlen műérték lenne a házban. Arról azonban megbizonyosodtam, hogy Santini korántsem ismerte a csempe eredeti értékét. Valószínű, keze akkor még inkább remegett volna, vagy akár soha hozzá se nyúlna a remek, kékbe csillogó majolikához. Minden fondorlatom, hogy megtudjam a kancsónak az álmodó kutyához vezető útját — meddő okvetetlenkedéssé vált. Kénytelen voltam hát ritka látogatásaim alkalmával csupán gyönyörködni az eltévedt, reneszánsz kori kancsó közvetlenségében.

„A nagyvonalúság érthető kereteiben gyakoroltuk viszonyainkat: Ágnes és én. Tulajdonképpen hallgatólagos egyezségünk révén jutottunk el a barátság kereteiből alig kifutó, meghitt mindennapi közelségig. Legszebb perceinket nem a spontán adódó nász, hanem az apró civódásokra hasonló eszmecserék, költeményekké nemesülő párbeszédék váltakozása marta belénk kora őszi sétáink alkalmával. Sokan azt állították róla, hogy házsártos, és hogy mentális szeplőre utaló, ijesztően ellentétes reflexiói mögött mesteri sznob húzódik meg. Ágnes eme érzelmi szinkópáit én nagy élvezettel olvastam annak idején, és nem tartottam túl fáradságosnak, sem szégyenletesnek, hogy időnként hozzájuk idomuljak. Ezek pompás kirándulásokra hasonlítottak, melyek alkalmával bejártam Ágnes vadul ellenkező és védekező lelkkivilágának hegy-völgyeit, ő pedig lassanként rájött, hogy védekezésre mire képes, és mily messze mehet a módszerek cserélgetésében. S most teljes biztossággal állítom, hogy azok után Ágnes nyugodtan ereszkedhetett kalandokba és szerelmi játékokba, azokból veszély nélkül, de bizonyos értelemben gazdagodva tért vissza. S végül pedig ami tragédiáját illeti: senki sem értette meg, s ha őszinte akarok lenni, bevallom, hogy jómagam is elhamarkodott lépésnek tartom részéről az egészet, de mindenesetre annyi előre ki nem számítható eredménye mégis volt, hogy azóta egyszerre megszűntek róla beszélni...”

Santini gazda kutyaarca néha idegesen fölvidult, s ilyenkor volt a legveszélyesebb. Túlfűtött jókedve sietve hömpölgött elő, s e kedélybeli mértéktelenség zivatarszerűen lerohanta a környékén, a közelében rekedt embert, állatot. Ki tudja: talán szadisztikus sanyargatásainak komoly áldozatai is voltak, de az egészben az a csodálatos, hogy Santini Lovran gyermekei tisztá kacajjal kísérte műveleteit, s az ember egy pillanatra sem gondolta — bár az ütések, szorítások oly kegyetlenül fájtak —, hogy ő akarattal, számítva gyötör... Minden érintése könnyvedén indult, de folytatása kegyetlenül fájó volt. Ellenszegülni szinte értelmetlenség lett volna...

Most jut eszembe: az a fehér folt ott lenni, a csöppnyi udvaron, az a fehér folt egy fehér födelű babakocsi...

„Hogy Ágnes önelégedetlenségéből fakadó és egyre elhatalmasodó kicsapongásairól nem szívesen értesített, azt épp az utolsó eset példázza legjobban. Demeter pincéjében absztrakttá vadult duhajkodásunk legsziporkázóbb (de számomra végig ismeretlen) pontját ő alkotta, jobban mondva, az a démoni játék, melynek végül is törvényszerű áldozata épp ő lett. Az a pár tehetős polgár, aki időnként óvatosan elvonult társaságunkból, Ágneshez sietett, de félórányi távollét után mind tombolva, sértődötten, leverten tért vissza. Valamelyiküket aztán hainal felé rábírtá, hogy kocsizzanak egyet, s az részeg fejjel gyorsan ráállt. M.-nél, a valamikori kőbányánál, Demeter matuzszalemi első prészázától alig száz méternyire, fölfordult a remek gép, és ezzel pontot tett, kegyetlenül banális pontot tett a történet végére. Elfelejtettem megjegyezni, bár ismert dolog már: fölgyulladt az autó és...”

Ki tudja, honnét szerezte Santini azt az ódivatú gyerekkocsit, amelynek fehér viaszosvászon födelét a szél csattogtatva dobálja, mint valami múlt század eleji acélbetétes fűzőt. Amikor utoljára jártam nála, Meril asszony morcos ikrei ajnározták, tologatták a rossz kocsit. Sötét fenékén egy sűn haragudott minden irányba. Santini, a kutyaarcú mégis férfi volt... Meril asszony, aki kétóránnyira lakott tőle, szívesen járt hozzá... az Álmodó Kutyaéhoz...

„Nem értem a különös asszociációt, amely Ágnes ravatalának könyvned földézésekor ugrott elő gondolataim közül. Pár évvel ezelőtt olvastam Gide egyik utolsó írását: az *Adaggiót*. Elém rémlik az a szerencsétlen magzat, akit darabokban szedtek el anyjától, s míg a fiatalasszony élet és halál közt vergődött, a *cafatokat* gondosan megmosták és összeillesztették a paraszttasszonvok. Aztán kicicomázták, fölbántlikázták, s a francia provinciákra jellemző nagy ceremóniával eltemették... Őt, aki még nem is élt, aki még egyszer sem rezegtette meg hangszálait, azt, aki még senki se volt... elsiratták, és nagy harangzúgás közepette elföldelték... holott még nem is létezett...”

Igen, az ott lenn a fehér födelű gvermekkocsi... Biztosan most is Meril asszony sárga hajú ikrei tologatják. Lehet, hogy sűn van a kocsi fenékén, vagy vakond, vagy döglött róka, melyet Santini ma reggel ráncigált ki a csapdából. Közönséges fehér folt a rozsdaszín udvaron. Mozgó fehér folt, amely arra való, hogy míg az ember mélvén gondolkodik, szeme mereven nézze... Mikor az ember elréved, mindig keres egy fehér foltot, amely nem jelent semmit.

„Egyszerre hiánvolom Ágnes tetemét, de nem azt a megfeketedett korcsot, hanem Ágnes igazi ápolat testét. Mikor szemtől szemben vagy az emberrel, üldöződ magadtól a gondolatot, hogy az a létező, beszélő, mozgó lény egy pillanatban minden elodázás nélkül megsemmisül. Ezért szeretném látni Ágnes elnehezült hideg testét... szeretném föl-kutatni pórusaiban, megmerevült mozdulataiban az élet olvasható jeleit... Tekintetéből kilesni elmúlásának pillanatában föltörő gondolatát. Értéket! értéket keresek. Akár a kriptarabló vagy mint az állattá vadult katona, aki aranyfogakat gyűjt a csendet kiáltó szájakból... Emlékeimben keresem az élő Ágnest, a mozgó, nevető, csókoló leányt, s igyekszem lelassítani, lefékezni mozdulatait, leállítani szívverését, igyekszem leállítani a történést, csupán azért, hogy lássam mindenestől elbuzdulni. Vigven belőlem mindent!!! A torzó rengeteg részét bennem hagyta. Most újból és újból átkutatom magam. Mindenét el kell temetnem vele. Igen. A temetés, a rituális keret megvan. Hiteles élmény, melyet végre kiegészítve megismétlünk: Ágnes és én. S akkor napirendre térhetünk a dolog fölött. Ágnest el kell végre temetnem. Untat naphosszat, és ijesztget ruháiból fölszabaduló illatával, kakkaskorékolásból előcsengő kacajával...”

No igen... most jut eszembe, hogy Santini, az Álmodó Kutya azért menekült el a tengerről, mert nővérével tartott fenn előbb titkos, később nyílt viszonyt...

Vállamra vetettem köpenyemet. A nap még mindig erőlködik. Neveltséges.

A déli lejtőkön háromórás gyaloglás után végre leértem az autótúra. Egy motelban tormás virslit és egy liter fehér bort fogyasztottam. Valami kopasz, de igen kedvelés kereskedelmi utazó fogadott fel autójába útitársnak. Délre utazott. Mikor hosszabb szünet után megint rám rontott nedves, fröcskölő szavaival, én már mélyen aludtam. Álomban

szélesen mosolyogtam. Santini fehér födelű gyermekkocsija nagy lán-
gokkal égett, s mélyéről riadtan inaltak a sünök, hódok, menyétek...
és végül komótos ugrabugrálással a piros szemű angóranyalak...

Mikor fölébredtem, a hátsó ülésen egy vörös hajú lányt láttam
meg. Hatalmas hátizsákjára mutatott, s nevetve mondta: valami nyu-
godt turistalakat keresnek majd délen a hegyek közt... erre mifelénk,
ezeken a szelíd dombokon oly unalmas az élet... Képzelve, milyen szép
lehet most fönn a havasokban!

Elsápadtam: hisz én már jártam arra délen... és északon is jártam:
Kiszállok!!! De a szélrózsa minden irányában jártam már... Ez bor-
zasztó. Hova megyek!!!

— Rosszul van talán? — kérdezte a lány.

— Igen — mondtam —, az az érzésem, hogy utazom a negyedik
dimenzióba...

Erre mindhárman neveltünk, alattunk meg őrült gyorsasággal futott
az úttest.